

דברי תורה שי צבי חובת הלבבות מיוסד עפ"י ספה"ק

שובה

מוסיף להיכנע לו ולעצדו ביתר שאת. ולכן היו לדיקים שהיו עושים בכל יום תשובה, כי לפי מה שהכירו היום את זוראם, היה נדמה להם כי עצודתם של אתמול לא היתה כראוי, עכ"ד.

והנה החתם סופר (בפתחת לשו"ת יורה דעה) הביא מה שכתב הרמב"ם באגרת: 'אשרי מי שחתמו ימיו מהרה'. וציאר הכוונה, כי אשרי מי שתיקן נפשו בימי נעוריו, ושנה בית אציה בקורר ימים, ואינה צריכה להיות טרודה בעולם השפל הזה ובהצליי ימים רבים עד שתמוקן. וכתב, דלפי זה יפלא, הלא עיינו רואות כי גם השרידים אשר ה' קורא ינוצון בשניה, ובלי ספק כי הם כבר השלימו נפשם בימי נעוריהם, ולהיכן צריכות ימים של אלו. ועיין שם מה שתיקן.

ובברך משה (פרשת אחרי, דף ק"א) כתב לתוך, שלא נאמרו הדברים על הדיקים העושים תשובה בכל יום על מעשיהם הטובים של אתמול שלא היו לדעתם במדרגה הראויה, שהרי אלו לעולם אינם מגיעים לתכלית השלימות, כי בכל יום ויום מעלים בקודש ממדרגה למדרגה, ולכן יתבדו צאריכות ימים ושנים, למען יוסיפו אומץ בעצודת הקודש מיום ליום ביתר שאת ויתר עז, עכ"ד.

ואמרתי לנאר צוה לשון המשנה (אבות ב, י) מרבה תורה מרבה חיים. היינו כי המרבה ומוסיף מדי יום מדרגה עליונה יותר בקיום התורה, הריהו מוסיף שנות חיים לעצמו, מאחר שהוא מתבדך צאריכות ימים, למען יוכל להוסיף אומץ בעצודת הקודש.

ומעתה מתפרש מאמר המדרש כמין חומר אמרו לו תלמידיו לרבי אליעזר, אמור לנו, היאך נעשה תשובה ונחיה. והיתה השאלה, כי מאחר שעל ידי התשובה תמוקן ותושלם נפשם, הרי תהא עליה לשבז מיד לבית אציה, ובקשו עצה שיוכלו בכל זאת להאריך ימים ושנים עלי אדמות. והשיב להם זה הוא שנאמר ברוח הקודש 'דודי' שלח ידו מן החור. והיינו שעליהם להשיג צחינת 'דודי', המרמזת אהא דאמרינן 'פתחו לי פתח כחודה של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם'. והפתח כפתחו של אולם שהקצ"ה פותח לאדם, הלא הוא השגת העבודה הבאה מכח השכל, שעל ידה בא אדם לשבז על המעשים טובים של אתמול, וממילא מתסופנה עליו שנות חיים, ויתבדך צאריכות ימים ושנים, וכדברים האמורים.

וזהו שמוכח הנביא את ישראל ואומר שובה ישראל עד ה' אליך. וחזר ומפרש איך תהא תשובת ישראל לפני זוראם, ואמר שיש זה שני סוגים, האחד אמרו אליו כל תשא עון, והוא התשובה על העוונות, שעל ידה אנו מנפים שישא אותם הקצ"ה, וישליכם במנולות יס. והשני רקח טוב, והוא התשובה על המעשים טובים של אתמול, שעל ידה אנו מנפים, שיחשיב הקצ"ה כאלו נעשו במדרגה הראויה בדמילו ורמימו כדת, ויקח אותם אליו להתקבל לפניו לרצון ונחת רוח.

באפטריתא דיומא (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה' אליך כי בשלת בעונך וגו' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב. ונתקשו המפרשים בציאור המאמר 'וקח טוב'.

ב צמדרש (תנא דבי אליהו זוטא, פרשה כג) איתא: אמרו לו תלמידיו לרבי אליעזר, אמור לנו, היאך נעשה תשובה ונחיה. מיד פתח ואמר וכו', זה הוא שנאמר ברוח הקודש על ידי שלמה בן דוד מלך ישראל, 'דודי שלח ידו מן החור' (שיר השירים ה, ד), ע"כ. והוא פלאי, וצריך ציאור.

ונראה בהקדם מה דאיתא בגמרא (מנחות כט:): מפני מה נצרך העולם הזה צה, מפני שדומה לאכסדרה, שכל הרוצה לנאת, ילא. ומאי טעמא תליא כרעיה, דאי דער בתשובה, מעיילי ליה [בפתח העליון, בין רגל שבתוכו לגגו. רש"י, ע"כ. ונמאל דאות ה' מרמזת לתשובה.

ובתב צערוגת הבושם (פרשת ראה, ד"ה עשר), כי לאות ה' יש שתי צורות. האחת, צורת ד' עם ו', צאופן שלא נשאר פתוח אלא פתח קטן. והשנייה, צורת ד' עם י', צאופן שהפתח טוב ורחב. ומרמז אהא דאמרינן (עין שיר השירים רבה ה, ב) 'פתחו לי פתח כחודה של מחט, ואפתח לכם פתח כפתחו של אולם'. והם שני הפתחים של האות ה', חד מינייהו קטן כחודה של מחט, והשני"ת פותח לו לעומת זה שערי תשובה כפתחו של אולם.

ובזה מנאר שם צערוגת הבושם הרמז שהוצא בצפרים, אצי לדודי ודודי לי ראשי תיבות אלו. דהנה אם תכרך שתי הצורות של אות ה', דהיינו ד' עם ו', צצירוף ד' עם י', נעשה מהם צירוף דודי, וזה צחינת חודש אולם, שכל אחד מפשפש במעשיו, ופותח עכ"פ פתח כחודה של מחט, והשני"ת פותח כנגדו שערי תשובה כפתחו של אולם, עכ"ד.

והנה מנאר בחובות הלבבות (שער עצודת האלקים, פרק א) שיש שני חלקים בעצודת השם, האחד הוא מכח השכל הנטוע בלב, והשני הבא מכח ציווי התורה. וציאר החילוק שביניהם (שם, פרק א) ³, כי העבודה הבאה מכח התורה, ציכולת כל אדם להשיג עצמו, אבל העבודה הבאה מכח השכל, אי אפשר להשיג אלא על ידי עזר משמים, עכ"ד.

ונמצא כי הפתח כחודה של מחט, שאדם צריך לפתוח עצמו, הוא לעצדו יתבדך בעבודה הבאה מכח התורה, שזאת ציכולת האדם להשיג עצמו. והפתח כפתחו של אולם שהקצ"ה פותח לעומתו, הוא מה שמוכח את האדם לעצדו יתבדך בעבודה הבאה מכח השכל, שזאת לא ניתן להשיג אלא בעזר מלמעלה.

ומבואר בחובות הלבבות (שם, פרק א) חילוק נוסף בין שתי העבודות, כי לעבודה הבאה מכח התורה יש שיעור, הוא תרי"ג מצוות התורה, אבל לעבודה הבאה מכח השכל אין שיעור, כי כל מה שאדם מצין יותר את טובות האלקים ועושה יכלתו, כן הוא

(א) וזה לשונו: והחמישי, כי מצוות התורה יש תכלית למספר, והן מנויות עד סך ירבע, והוא תרי"ג מצוות, אך מצוות השכל כמעט שאין להן תכלית, כי בכל יום ויום וישף האדם דעת ברוך, וכל אשר תרופה תפרוץ ודבר טובות האלהים יעוצבם ויכלתו ומלכותו, וישף להבנע לו ולהשגל לפניו וכו'. ובפר נאמר על קצת הפרשים, שהיו כל ימיהם בתשובה, מנני שהיו מחדשים בכל יום תשובה בעבור תוספת הפרטים במצוות האלהים בכל יום, וקצורים במה שהם חייבים לו מן העבודה בשעבר וכו'. עכ"ד.

(א) וזה לשונו: התורה על שני ענינים, אחד מהם תוקע בשכל, נמין בהכרת האדם, נוצר עליו בשורש בראיתו ותולדותיו, והשני קנוי בדרך השמע, והוא התורה אשר יגיענה הנביא אל בני אדם לתורתם דרך העבודה, אשר הם חייבים בה לבואר יתבדך. עכ"ד. (ב) וזה לשונו: כי העבודה שישא מן התורה, היא ציכולת האדם, כשהוא מטיין בה וסודסן אלה, איננה נכפעת סמבכשת. אך העבודה שישא מן השכל לא תגמר לאדם אלא בבח נדוד ועזר מאת האלהים ויתבדך, כי ציכולת האדם קצרה מחשיבתו, ועל כן אתה רואה דודי עליו השלום משיב תמיד התחיבה לאל לעזרו עלית באשרי תמיד דרך יחסי קטן, עכ"ד.